

---

**Посашева Дар'я Вадимівна**

Здобувач вищої освіти 1-го курсу магістратури

*Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського, Україна*

**Науковий керівник: Предместніков Олег Гарійович** 

д-р. юрид. наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права,  
заслужений юрист України

*Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського, Україна*

---

## РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЗАКОНОДАВЧУ СИСТЕМУ

Один з основоположників концепції прав людини, а саме французький просвітитель Ж.Ж. Руссо вважав, що гідність закладено в самій суті людини. «Відмовитися від своєї свободи – це означає відмовитися від своєї людської гідності, від прав людини, навіть від обов'язків. Така відмова несумісна з людською природою».

Проблема захисту прав людини є найбільш нагальною як в національному, так і міжнародному праві, так як права людини є універсальними моральними правами фундаментального характеру, які належать кожній особі в його взаєминах з державою.

*Мета дослідження:* проаналізувати теоретичні аспекти розвитку міжнародного права з прав людини, визначити вплив міжнародного права з прав людини на національну законодавчу систему та проаналізувати досвід інших країн з реалізації міжнародних зобов'язань з прав людини.

Зрозуміло, що, врешті-решт, захист прав людини та домовленості, які укладаються для захисту цих прав, найбільшою мірою залежать від розробок та механізмів на національному рівні. Закони, політика, процедури і механізми, які існують на національному рівні, є ключовими для здійснення прав людини в кожній країні. Тому дуже важливо зробити права людини компонентом національних конституційних і правових систем, навчати чиновників органів юстиції застосовувати стандарти з прав людини, а також забезпечити накладання санкцій за порушення прав людини. Національні стандарти мають пряміший вплив, а національні процедури доступніші стосовно процедур на регіональному та міжнародному рівнях.

Для досягнення поставленої вище мети у процесі роботи використано комплекс загальнонаукових методів наукового дослідження, характерних для правової науки. У дослідженні були використані порівняльно-правовий метод, формально-логічний метод, системно-структурний метод та інші.

*Виклад основного матеріалу.* Під впливом створення нових як міжнародних так і національних правових інструментів зазнає всебічного розвитку і царина, що стосується прав людини. Права людини віднайшли свій витік ще у міфології, що також відображалось у різноманітних релігіях. Відтиск слова «свобода» знайдено ще у XXIV ст. до н. е., це відбулося коли владика держави Шумер установив «свободу» своїм підданам залученням санкцій до податківців, захисту вдів і сиріт від порушеного порядку справедливості, що виражався у діях людей, які мали певну владу. Таким чином, витоки ідейності щодо прав людини створювалися у V–VI ст. до н. е. в Афінах та Римі, оскільки це було тісно пов'язано з появою принципів громадянства. Кожен новий крок розвитку у суспільстві вкладав нові підвалини правам людини, зумовлював поширення їх прав на широке коло суб'єктів. Тому, наступним поколінням документів з прав людини були Велика хартія свободи 1215 р. та Білль про права 1689 р.

Основними документами, що регулюють захист прав людини на міжнародному рівні є міжнародні угоди та/або пакти, міжнародні стандарти прав та свобод, які відображаються внаслідок розвитку всесвітнього досвіду та втілення сучасних потреб, тенденцій соціального прогресу та інше.

Важливим фактором розробки міжнародних стандартів у галузі прав людини було створення після закінчення Другої Світової війни в 1945 році Організація Об'єднаних Націй (далі - ООН). Саме Статут ООН, що набув чинності 24 жовтня 1945 року постав чи не найперший в історії міжнародних відносин багатостороннім міжнародним договором, що заклав підвалини процесу формування універсальних цінностей людства та поклав початок нового етапу в області захисту прав і свобод людини.

А саме, п. «в» ст. 55 Статуту ООН вказує на обов'язок держав здійснювати розвиток міжнародного співробітництва задля сприяння «загальній повазі і дотриманню прав людини і основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії». Саме тому, цей основоположний міжнародний договір закріпив принцип поваги і дотримання прав людини в сучасному світовому співтоваристві.

Основними міжнародними конвенціями, що включають міжнародні стандарти прав та свобод людини і громадянина вважаються такі: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Хартія економічних прав та обов'язків держав (1974 р.), Конвенція про захист прав людини та основних свобод (1950 р.), Європейська соціальна хартія (1961 р.).

Заснована 1948 р. на європейських цінностях Загальна декларація прав людини, була проголошена як універсальна. Склад фундаментальних прав відображають більш як 90 національних конституцій, які були прийняті після 1948 р. або були імплементовані за впливу положень цієї Декларації.

Таке відображення відбувається завдяки дійсним цінностям Декларації, відсутність якої унеможливила б сталий розвиток суспільства базисної принциповості щодо свободи, верховенства закону та прав людини. Завдячуючи ідейності універсальної характеристики щодо прав людини, відображена у Декларації, а також інших міжнародно-правових актах, вона приймалася як аксіома.

За механізмами міжнародного захисту прав людини стоїть розгалужена система міжнародних органів, що здійснюють реалізацію міжнародних стандартів прав і свобод людини в тому числі у разі їх порушення всеможливого поновлення попереднього становища.

Універсальними правозахисними механізмами є органи й організації, які поширюють свою діяльність на увесь світ, незалежно від державних і регіональних кордонів. ООН, як основна міжнародна організація дуже тісно пов'язана з такими механізмами. Це не в новину, оскільки, її членами є майже всі держави світу, а також, відповідно до Статуту ООН однієї з основних цілей діяльності цієї організації є «утвердження віри в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості».

Головним європейським правозахисним органом виступає Європейський суд з прав людини. Він має одну відверту перевагу перед більшістю сучасних правозахисних організацій, оскільки його рішення обов'язкові для держав-учасниць Конвенції захисту прав і свобод. В сухому залишку, рішення ЄСПЛ впливають на формування не тільки європейських, а в тому числі і на світові стандарти прав людини, більше того на відповідну законодавчу практику багатьох цивілізованих держав.

Законодавчий прояв з питань захисту прав людини безпосередньо в Україні походить від реалізації діяльності Комітету Верховної Ради України з прав людини, національних меншин та міжнаціональних відносин, інших комітетів Верховної Ради України в частині діяльності по забезпеченню та захисту прав людини; Уповноваженого Верховної Ради

України з прав людини; Генеральної прокуратури України; інституту адвокатури (інститут надання правової допомоги); МВС України (в частині формування та розвитку внутрішньовідомчого контролю за дотриманням прав людини); Мінюст України; інших центральних органів виконавчої влади (в частині забезпечення та захисту прав поділяються на міжнародні та національні.

В Україні діють власні механізми захисту прав людини, відтак вони є національними. Такі механізми також відлягають певній класифікації відповідно до українського законодавства за певними галузями права, наприклад, механізм захисту цивільних прав або механізм захисту прав споживачів та ін. [1, с. 34].

Кожною країною-учасницею певної міжнародної конвенції, не виключенням якої є і Україна, взято на себе обов'язок щодо її виконання у сфері прав людини. Кожна країна має дотримуватися норм-принципів закріплених такими міжнародними конвенціями у своєму внутрішньому законодавстві, здійснювати всебічну роботу зі створення умов для захисту прав людини [2].

Зробивши певні дослідження щодо особливостей юридичного закріплення захисту прав людини як на загальному міжнародно-правовому рівні, так і на рівні кожної окремо взятої національної правової системи, можна дійти висновку, що відсутні повні відповіді на запитання стосовно ефективності сучасних способів захисту прав людини, чи позитивні риси або недоліки. Тому не загострюємо увагу на міждержавний рівень, який можна дослідити за допомогою порівняльно-правового методу.

При цьому загальний міжнародно-правовий рівень варто розглядати через призму такої науково-філософської категорії як загальне; міждержавний рівень забезпечення і захисту прав людини – як часткове, а рівень національної правової системи забезпечення прав людини – як одиничне.

Значна роль належить міждержавному рівню забезпечення та захисту прав людини, оскільки має ознаки єдності національних та міжнародних механізмів захисту прав людини за такого співвідношення.

Завдячуючи міждержавному (проміжному) рівню здійснюється зближення національних та загальних міжнародних механізмів забезпечення і захисту прав людини, тобто глобалізація у цій сфері, уніфікація та підвищення ефективності гарантій правового статусу особи [3, с. 122].

Від впливом сталого розвитку, міжнародним порядком визначено правило за яким, особа повинна реалізувати всі наявні правові механізми, встановлені державою у якій від здійснює оскарження, а вже потім звертатися зі своєю скаргою до міжнародного правозахисного органу задля захисту своїх прав від зазначеного порушення. Конституцією України це відображено таким чином. Відповідно до статті 55 Конституції України «кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод у відповідні міжнародні судові установи чи у відповідні органи міжнародних організацій, членом чи учасником яких є Україна» [4, с. 32].

Таке положення ніяк не порушує міжнародних стандартів прав людини, а також не обмежує питання свобод у обранні засобів захисту прав людини, оскільки такі вимоги передбачено і у ст. 35 Європейської конвенції прав людини і ст. 2 Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Відтак, перш ніж звертатися до міжнародних механізмів захисту прав людини, кожен (тобто громадянин України, іноземний громадянин, особа без громадянства, юридична особа) зобов'язаний вичерпати всі національні засоби захисту своїх прав.

Предметним аналізом міжнародного законодавства встановлено, що під нормативні вимоги означених вище критеріїв підпадають такі два міжнародно-правові акти як «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» від 4 листопада 1950 р., що ратифікована 17 липня 1997 р. парламентом України [5] (далі – Конвенція 1950 р.) і

«Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» від 16 грудня 1966 р., ратифікований 19 жовтня 1973 р. Україною [6].

Такий аналіз без жодного сумніву, потребує застосування певних індикаторів, за якими можна відстежувати динаміку прогресу тієї чи іншої країни. До прикладу, практика експертів ООН застосовує декілька категорій індикаторів – кількісні та якісні; засновані на фактах та на суб'єктивних оцінках; індикатори виконання та інші.

Саме застосування вибірки індикаторів та певної методології оцінювання ситуації не означає, що індикатори можуть бути застосовані для порівняльного аналізу стану справ у різних країнах. Такий підхід не поділяється інституціями наприклад ООН, оскільки мають надзвичайну багатопрофільність, взаємопов'язаність та складно-детермінованість. Така обставина унеможлиблює фіксування «успіх» або «неуспіх» країн у досягненні того чи іншого міжнародного стандарту, міжнародного зобов'язання. Проте зазначені індикатори можуть та повинні слугувати допомогою в усвідомленні часової динаміки реалізації міжнародних стандартів в унікальному контексті кожної країни [7, с. 492].

За таких обставин ми не знайдемо порівняльних таблиць, що фіксували б «успішність» одних країн на фоні інших. Натомість досить часто під час оцінки стану справ в конкретній країні експерти ООН застосовують так звані структурні, процесуальні та результуючі індикатори. Структурні індикатори відображають зусилля держави у ратифікації та адаптації міжнародних стандартів, а також створення та існування базових правових механізмів, призначених для просування та захисту стандартів ООН.

Процесуальні індикатори надають оцінку поточній роботі державних органів щодо застосування міжнародних стандартів, а також вимірюють активність/інтенсивність цієї роботи. Результуючі індикатори надають більш узагальнений та масштабний результат діяльності держави за певний проміжок часу.

Таким чином, на противагу традиційній шкалі «успіх – не успіх», критерії ООН надають оцінку національним системам скоріше за шкалами «наявність прогресу-відсутність прогресу» та «активність – не активність імплементації».

**Висновки.** Отже, міжнародними стандартами щодо основних прав, свобод людини і громадянина визначена важливість та значення впливу на внутрішнє законодавство як України, так і інших держав. Механізмом реалізації захисту прав та свобод своїх громадян має здійснювати кожна країна, адже це є невід'ємною складовою демократичної держави.

Варто зазначити, що основу механізму захисту прав і свобод людини і громадянина становлять правові принципи, норми (юридичні гарантії), а також умови і вимоги діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадян, які в сукупності забезпечують дотримання, реалізацію і захист прав та свобод громадян. Є думка, що це система взаємопов'язаних конституційних норм, які закріплюють основні права та свободи громадян і встановлюють гарантії їх реалізації, а також система органів державної влади, місцевого самоврядування, інших інституцій держави, які забезпечують, охороняють і захищають основні права та свободи громадян [8, с. 271].

Визначальними є також подальші дослідження механізму захисту прав людини мають комплексно поєднувати у собі три складові: процесуальну діяльність, міжнародні механізми забезпечення і захисту прав людини, національні механізми забезпечення і захисту прав людини. Саме поєднання цих компонентів покладе шлях розвитку нового етапу механізму забезпечення і захисту прав людини. Це надасть відповідь стосовно ефективності сучасних способів захисту прав особи, його позитивних рис чи недоліків, оскільки завдяки цьому методу буде проводитися порівняння різних механізмів захисту прав людини з метою його вдосконалення.

#### Список використаних джерел:

1. Сидорчук Ю. М. Механізми захисту прав людини та громадянина: сутність і перспективи розвитку в Україні. Науковий вісник Чернівецького університету. 2013. Вип. 682. С. 33–35.

2. Сидорук М. В. Міжнародні стандарти прав і свобод людини та громадянина. Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності. Харків, 2018
3. Книш В. В. Порівняльно-правовий аналіз конституційних механізмів захисту прав людини в Україні та Польщі. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Право. 2014. № 9. С. 121–128.
4. Сенчук І. І. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Харків, 2019 С. 32
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» від 4 листопада 1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» від 16 грудня 1966 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text)
7. Смокович М. І. Юридичний науковий електронний журнал № 10. 2022
8. Шило С. М. Механізм захисту прав і свобод людини і громадянина як гарантія забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів внутрішніх справ. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. Вип. 22, ч. 1, т. 2. С. 269–273.